

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา สำหรับชุมชนปากคลองวัดประดู่ จังหวัด ราชบุรี

นาย อริยะ ทรงประไพ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-1619-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR WAT PRADU CANAL
COMMUNITY, RATCHABURI PROVINCE

MR. ARIYA SONGPRAPAI

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-53-1619-9

นายอริยะ ทองประไพ : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสำหรับชุมชนปากคลองวัดประดู่ จังหวัดราชบุรี. (CONSERVATION AND DEVELOPMENT FOR WAT PRADU CANAL COMMUNITY, RATCHABURI PROVINCE) อ. ทีปรีक्षा : ผศ.ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนวีรฐิติ, 179 หน้า. ISBN 974-53-1619-9.

การศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์เชิงพัฒนา กรณีศึกษาชุมชนปากคลองวัดประดู่จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์ จะศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์เชิงพัฒนา ตั้งแต่ในกระบวนการศึกษาลักษณะทางกายภาพโดยใช้ วิธีการสัมภาษณ์และสำรวจพื้นที่ที่มีการใช้งานในอดีตและสภาพปัจจุบัน ตลอดจนการศึกษาสภาพปัญหาของพื้นที่ภายในชุมชน ซึ่งเป็นการกำหนดโดยคนภายในชุมชนเพื่อให้ได้แนวทางในการอนุรักษ์ในการศึกษาพื้นที่ที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการสืบค้นคุณค่าของชุมชน พร้อมทั้งการสำรวจพื้นที่ตามหลักเกณฑ์ และในกระบวนการกำหนดปัญหาด้วยคนในชุมชน ทำให้เข้าใจถึงความต้องการและทัศนคติของคนในพื้นที่ ซึ่งจะมีส่วนในการวิเคราะห์ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์ และสรุปเป็นแนวทางการดำเนินการทั้งในส่วนพื้นที่สาธารณะสถาปัตยกรรมและการส่งเสริมคุณค่าด้านความหมายของชุมชน ซึ่งขั้นตอนการตรวจสอบแผนในการอนุรักษ์ การร่วมดำเนินการและการประเมินผล จะไม่ปรากฏในขั้นตอนของกระบวนการเพื่อประกอบการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนก็เป็นผลมาจากการเชื่อมโยง พื้นที่ด้วยโครงข่ายของทางสัญจรทางน้ำ จะมีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของชุมชนตลาดน้ำและชุมชนโบราณ แห่งอื่นเช่น ตลาดอัมพวา ตลาดบางนกแขวก ตลาดดำเนินสะดวก ในส่วนของเรือนแถวไม้ริมน้ำซึ่งเป็นย่านการค้าในอดีต เป็นบริเวณที่มีชาวจีนแต่จิว ทำการค้าขายและอยู่อาศัยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงออกในด้านการวางแปลนของอาคารเรือนแถวไม้จะมีลักษณะร่วมกันของเรือนทุกหลัง คือ ห้องโถงหรือพื้นที่ ที่ตั้งแท่นบูชาบรรพบุรุษ(เกชิ่ง) ที่หันหน้าออกสู่ด้านหน้าอาคาร และการใช้พื้นที่ร่วมกันของทางเดินสวนกลางที่เป็นทั้งทางเดินสาธารณะและสถานที่พักผ่อนของคนในชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเรือนแถวในพื้นที่ศึกษา โดยเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ด้วยการเชื่อมโยงพื้นที่ตลาดน้ำโบราณแห่งอื่นๆ ด้วยการท่องเที่ยวทางน้ำ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวริมน้ำ และการควบคุมการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา คือ การขาดองค์กรชุมชนสำหรับพื้นที่ที่มีศักยภาพทางวัฒนธรรมซึ่งควรประกอบด้วยคณะกรรมการที่มาจากบุคคลหลากหลายอาชีพ ตัวแทนจากผู้มีความรู้และความเข้าใจถึงวิถีชีวิตและกิจกรรมในอดีต ตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่น ตัวแทนจากองค์กรชุมชนที่จัดตั้งโดยเทศบาลตำบลและตัวแทนจากสถานศึกษาในพื้นที่ โดยมีสถาบันหรือนักวิชาการที่มีความเข้าใจในการอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรมของชุมชน เป็นผู้ประสานงานและดำเนินการ

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
สาขาวิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อ นิสิต.....
ลายมือชื่อ อาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่อ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4474249725 : MAJOR ARCHITECTURE

KEY WORD : CONSERVATION AND DEVELOPMENT / WAT PRADU CANEL / RATCHABURI

ARIYA SONGPRAPAI : THESIS TITLE (CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR WAT PRADU CANAL COMMUNITY, RATCHABURI PROVINCE), THESIS ADVISER ASST.PROF.PINRAJ KHANJANUSTHITI, D.Arch. 179 pp. ISBN 974 – 53 – 1619 - 9

This thesis aims at study the process of conservation and development with the participation of local people. The Pak Klong Wat Pradu community was chosen as case study initially interviews were conducted with site survey to outline the utilized area to compose past and present. Problem conductions were also studied within the chosen community. Results later led to setting guidelines for a conservation plan involving local people from the start. The acquisition of crucial information, i.e. Cultural heritage, Social values, and existing community problem were the result of interviews with local students and save insight into needs. The analysis of this needs directly affect the conservation plan which includes architectural history and promotion.

The results show that the location of this community is a link of waterway transportation routes to other floating market communities, e.g. Ampawa Market, Bang Nok Kwag Market and Dum Nern Sa Duak Market. The old wooden shop house along the canal, a forms importance trading area are inhabited by Teochew merchants. These buildings share similar architectural features these include the location for ancestral shines (called Gaysin) which face the front of the building, the existence of common walkways that serve as the public and public zone for the community. The latter feature is unique to this community. This study suggest that there are several points to consider regarding the conservation plan of this area. Canal tour that includes this community with other floating market communities can be initiated to promote conservation of these old wooden house. Monitoring of changes in the composition of the community must also be carried out.

The back of local participation to conserve and develop their community is from a lack of local cultural governance. This should encompass expertise from various sections, most importantly those with the insight into local lifestyles and wisdom. Community representatives municipal desman institutions in the area can all join architects and scholars to develop and initials a community conservation plan.

Department Architecture.

Field of study Architecture.

Academic year 2004.

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก บุคคลหลายท่านจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชฐิติ อาจารย์ที่ปรึกษา สำหรับความช่วยเหลือและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์มากมาย รวมทั้งความเอาใจใส่ด้วยดีมาโดยตลอด

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แตงน้อย ศักดิ์ศรีอาจารย์ ประธานคณะกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรชัย เลาหชัย และอาจารย์อาดิศร์ รัชมณี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ สำหรับคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไข วิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร เจริญภักตร์ ในคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน

ขอขอบคุณชาวชุมชนปากคลองวัดประดู่สำหรับความร่วมมือในการให้ข้อมูลและ การศึกษาพื้นที่

ขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าในการทำวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	v
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๑
กิตติกรรมประกาศ.....	๖
สารบัญ.....	๗
สารบัญภาพ.....	๘
สารบัญตาราง.....	๘
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 ทบทวนวรรณกรรม.....	7
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีในการศึกษาเอกลักษณ์ของชุมชน.....	7
2.1.1 การศึกษาลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏ.....	7
2.1.2 แนวทางในการอนุรักษ์เพื่อรักษาเอกลักษณ์ชุมชน.....	10
2.1.3 มาตรการที่ใช้ในการควบคุมการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์ เอกลักษณ์และลักษณะของชุมชน.....	12
2.1.4 เกณฑ์และการกำหนดคุณค่าของชุมชนอนุรักษ์.....	14
2.2 แนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน.....	15
2.2.1 พัฒนาการและความสำคัญด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมและชุมชน.....	15
2.2.2 แนวคิดการดำเนินการอนุรักษ์ ตามแนวทางความต้องการของชุมชน.....	16

บทที่	หน้า
2.3	กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน
	ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน..... 19
2.3.1	กรณีศึกษาการมีส่วนร่วม
	ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน นาวาโชด้า..... 19
2.3.2	กรณีศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนยานากะ..... 21
2.3.3	กรณีศึกษาการอนุรักษ์นิชิจิน..... 25
2.3.4	การวิเคราะห์ กระบวนการและแนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชน..... 30
2.3.5	สรุปแนวทางด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน..... 36
2.4	กระบวนการศึกษาชุมชนปากคลองวัดประดู่..... 36
2.4.1	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
	และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการอนุรักษ์..... 36
2.4.2	การทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่..... 37
2.4.3	การสำรวจกายภาพ..... 37
2.4.4	การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน..... 38
2.4.5	การวางแผนในการดำเนินการอนุรักษ์ชุมชน..... 38
3	การศึกษาลักษณะทางกายภาพ
	และความต้องการของประชาชนชุมชนปากคลองวัดประดู่..... 39
3.1	การศึกษาสภาพภูมิประเทศ..... 39
3.2	การศึกษาพัฒนาการพื้นที่จากภาพถ่ายทางอากาศและการสัมภาษณ์..... 43
3.2.1	การใช้ที่ดินในอดีต..... 45
3.2.2	การใช้ที่ดินในปัจจุบัน..... 46
3.2.3	สรุปการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่
	จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศและการสำรวจ..... 46
3.3	ต้นไม้และพืชพันธุ์ที่สำคัญในพื้นที่..... 51
3.3.1	ต้นยางนา..... 51
3.3.2	ต้นโคก..... 53
3.4	บริเวณแหล่งน้ำตามธรรมชาติและผลต่อการตั้งถิ่นฐาน..... 57
3.4.1	การใช้แม่น้ำลำคลองเพื่อประโยชน์ในการสัญจร..... 57
3.4.2	กระแสน้ำ ขึ้น ลง และสภาพน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่ปากแม่น้ำ..... 58

บทที่	หน้า
3.5 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนแถวริมน้ำ.....	62
3.5.1 ตำแหน่งที่ตั้งและการวางตัวอาคาร.....	62
3.5.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้งาน.....	65
3.5.3 องค์ประกอบทางจินตภาพของชุมชน.....	86
3.5.4 การใช้พื้นที่สาธารณะ.....	98
3.6 เอกลักษณะทางด้านการใช้งานของพื้นที่ชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	103
3.7 เอกลักษณะทางด้านความหมาย.....	103
3.8 แนวคิดและความต้องการของประชาชนในพื้นที่.....	108
3.8.1 สถานที่ที่ประชาชนต้องการให้ทำการอนุรักษ์และรู้สึกภาคภูมิใจ.....	109
3.8.2 ปัญหาที่อยากให้เร่งดำเนินการแก้ไข.....	109
4. การวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพปัญหาชุมชนปากคลองวัดประดู่ จ.ราชบุรี.....	110
4.1 ศักยภาพของชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	110
4.1.1 ศักยภาพทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต.....	110
4.1.2 ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	113
4.1.3 ศักยภาพทางการท่องเที่ยว.....	113
4.2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาของพื้นที่.....	114
4.2.1 ปัญหาด้านสภาพธรรมชาติ.....	114
4.2.2 ปัญหาบริเวณพื้นที่ทางประวัติศาสตร์.....	115
4.2.3 ปัญหาจากการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว.....	119
4.2.4 ปัญหาด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาสถาปัตยกรรม.....	121
4.2.5 ปัญหาด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต.....	122
5. การเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนปากคลองวัดประดู่ จ.ราชบุรี.....	125
5.1 แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	125
5.1.1 แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเรือนแถวและ สภาพแวดล้อม ที่ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชน.....	125
5.1.2 แนวคิดในการจัดทำโครงการเชื่อมโยงชุมชนริมน้ำโบราณ.....	126
5.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	127
5.2.1 การอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมและชุมชน.....	128
5.3 โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่อนุรักษ์.....	131

บทที่	หน้า
5.3.1 โครงการแก้ปัญหาน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง เน่าเสีย.....	131
5.3.2 โครงการปรับปรุงพื้นที่ทางเดินริมคลองวัดประดู่และแม่น้ำแควอันเนื่อง.....	132
5.4 การจัดทำแนวทางส่งเสริมความหมายของพื้นที่ของชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	133
5.5 ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	135
5.5.1 การเตรียมการศึกษาพื้นที่เบื้องต้น.....	137
5.5.2 การพบหน่วยราชการในพื้นที่และองค์กรชุมชน.....	137
5.5.3 การพบประชาชนในพื้นที่และการเก็บข้อมูล.....	137
5.5.4 การสำรวจลักษณะทางกายภาพของชุมชน.....	138
5.5.5 การวิเคราะห์คุณค่าของพื้นที่เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนา.....	139
5.6 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน.....	139
5.6.1 การมีส่วนร่วมการสืบค้นหา	
คุณค่าทางสถาปัตยกรรม ชุมชน และวิถีชีวิต.....	140
5.6.2 การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาของชุมชน.....	142
5.6.3 การสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้วยการแลกเปลี่ยนแนวคิด.....	142
5.6.4 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน.....	142
5.6.5 การตรวจสอบและการประเมินผล.....	143
5.7 โครงสร้างขององค์กรชุมชน.....	144
5.7.1 ประชาชนในชุมชน.....	149
5.7.2 คณะกรรมการชุมชน.....	149
5.7.3 องค์กรชุมชน.....	151
5.8 มาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	151
5.8.1 การส่งเสริมให้เกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ	
จากศักยภาพทางวัฒนธรรมของพื้นที่.....	151
5.8.2 การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มองค์กรที่จะดำเนินการพัฒนาเชิงอนุรักษ์.....	152
5.8.3 การส่งเสริมและการให้ความรู้กับชุมชน	
ถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของพื้นที่.....	152
บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	154
รายการอ้างอิง.....	156
ภาคผนวก.....	159
ภาคผนวก ก ประวัติวัดแก้วเจริญ.....	160

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ข ข้อมูลการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่.....	163
ภาคผนวก ค ประกาศเทศบาลตำบลวัดเพลง.....	171

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 1.1	6
ภาพที่ 3.1	40
ภาพที่ 3.2	41
ภาพที่ 3.3	42
ภาพที่ 3.4	43
ภาพที่ 3.5	47
ภาพที่ 3.6	48
ภาพที่ 3.7	49
ภาพที่ 3.8	49
ภาพที่ 3.9	54
ภาพที่ 3.10	55
ภาพที่ 3.11	55
ภาพที่ 3.12	56
ภาพที่ 3.13	56
ภาพที่ 3.14	59
ภาพที่ 3.15	60
ภาพที่ 3.16	63
ภาพที่ 3.17	64
ภาพที่ 3.18	65
ภาพที่ 3.19	65
ภาพที่ 3.20	66
ภาพที่ 3.21	67
ภาพที่ 3.22	71
ภาพที่ 3.23	72
ภาพที่ 3.24	73
ภาพที่ 3.25	74
ภาพที่ 3.26	75
ภาพที่ 3.27	76
ภาพที่ 3.28	77

ภาพที่	3.29	เรือนแถวที่มีโถงสำหรับตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษ(เกวียน).....	78
ภาพที่	3.30	ผังแสดงกลุ่มอาคารที่นำเสนอในแบบขยาย.....	79
ภาพที่	3.31	แบบผังพื้นและรูปด้านหน้าเรือนแถวริมน้ำ ชุดที่ 1.....	80
ภาพที่	3.32	แบบผังพื้นและรูปด้านหน้าเรือนแถวริมน้ำ ชุดที่ 2.....	81
ภาพที่	3.33	แบบผังพื้นและรูปด้านหน้าเรือนแถวริมน้ำ ชุดที่ 3.....	82
ภาพที่	3.34	แบบผังพื้นและรูปด้านหน้าเรือนแถวริมน้ำ ชุดที่ 4.....	83
ภาพที่	3.35	แผนที่แสดงองค์ประกอบทางจินตภาพของชุมชนในอดีต.....	87
ภาพที่	3.36	ภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2495 เส้นทางในอดีตใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก.....	89
ภาพที่	3.37	ภาพต้นยางนาภูมิสัญลักษณ์ตามธรรมชาติ.....	90
ภาพที่	3.38	ภาพพื้นที่ทำกิจกรรมตลาดน้ำ และกลุ่มบ้านเรือนแถวริมคลอง.....	92
ภาพที่	3.39	แผนที่แสดงองค์ประกอบทางจินตภาพของชุมชนในปัจจุบัน.....	95
ภาพที่	3.40	เส้นทางเข้าออกชุมชน.....	96
ภาพที่	3.41	พื้นที่จุดบรรจบคลองประดูและแม่น้ำแควอ้อม.....	101
ภาพที่	3.42	การใช้พื้นที่ทางเดินเลียบบคลอง.....	101
ภาพที่	3.43	โรงเรียนเด็กตัว.....	101
ภาพที่	3.44	ลานโล่งหน้าวัดแก้วเจริญ.....	101
ภาพที่	3.45	ภาพแสดงที่ตั้งร้านขายยาอ้อยหยง้วนเจ้าของอาคารโรงฝืน.....	104
ภาพที่	3.46	ภาพแสดงร้านค้าที่ทำการค้าขายต่อเนื่องจากอดีต.....	105
ภาพที่	3.47	เส้นทางเชื่อมโยงตลาดปากคลองวัดประดู่กับตลาดอัมพวา.....	106
ภาพที่	3.48	เส้นทางเชื่อมโยงตลาดปากคลองวัดประดู่กับตลาดบางนกแขวก.....	107
ภาพที่	4.1	ปัญหาการเสื่อมสภาพของอาคารเรือนแถวไม้.....	115
ภาพที่	4.2	อาคารที่ทำการต่อเติมอาคารเชื่อมต่อกับตัวเรือนแถว.....	117
ภาพที่	4.3	ภาพแสดงการเปลี่ยนแปลงทางเดินเลียบบแม่น้ำแควอ้อม ที่กีดขวางการใช้งานแม่น้ำแควอ้อม จากบ้านเรือนริมแม่น้ำ.....	118
ภาพที่	5.1	เส้นทางเชื่อมโยงชุมชนโบราณ.....	145
ภาพที่	5.2	โครงสร้างของคณะกรรมการเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนปากคลองวัดประดู่.....	148